

PROBLEMATIC ASPECTS OF REGULATORY AND LEGAL SUPPORT FOR THE TRAINING OF DOCTORS OF PHILOSOPHY

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Ivanovska A. M. Івановська А. М.

*Doctor of Law, Associate Professor, Vice-
rector for Scientific Work, Professor of
Constitutional, Administrative and
Financial Law Department,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of
Management and Law,
Khmelnytskyi, Ukraine*

*доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи, професор
кафедри конституційного,
адміністративного
та фінансового права
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова
Хмельницький, Україна*

Ryzhuk I. V. Рижук І. В.

*Candidate of Legal Sciences, Associate
Professor, Head of the Department of
Internal Quality Assurance of Higher
Education, Associate Professor of
Constitutional,
Administrative and Financial Law
Department,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of
Management and Law,
Khmelnytskyi, Ukraine*

*кандидат юридичних наук, доцент,
начальник відділу внутрішнього
забезпечення якості вищої освіти,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного
та фінансового права
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова
Хмельницький, Україна*

Halus O. O. Галус О. О.

*Candidate of Legal Sciences, Associate
Professor, Head of the Postgraduate and
Doctoral Studies Department, Associate
Professor of Constitutional, Administrative
and Financial Law Department,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of
Management and Law,
Khmelnytskyi, Ukraine*

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач відділу аспірантури та
докторантури, доцент кафедри
конституційного, адміністративного та
фінансового права,
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова,
Хмельницький, Україна*

Процеси трансформації українського суспільства, громадянських інститутів зумовлюють необхідність пошуку шляхів, форм та методів модернізації національної освіти. Право на освіту як цілісна та взаємоузгоджена система суспільних відносин на сучасному етапі також зазнає суттєвих змін. На вирішення завдань, поставлених перед системою освіти, спрямоване й вітчизняне законодавство, яке виступає важливим інструментом реалізації державної політики в галузі освіти.

У тому числі, спроможність системи підготовки кадрів вищої кваліфікації реалізовувати покладені на неї завдання обумовлюється, в першу чергу, якістю нормативно-правового забезпечення.

Інтеграція України в європейський науковий простір супроводжується реформуванням вітчизняного законодавства, його адаптацією відповідно до європейських традицій і принципів [1].

На сьогодні нормативно-правове забезпечення функціонування інституту підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів становить понад 30 нормативно-правових актів. Серед яких базовим є Закон України «Про вищу освіту», в якому закріплено базові положення, які в подальшому було деталізовано у підзаконних нормативно-правових актах. Насамперед зазначеним законом було визначено освітньо-науковий рівень вищої освіти як такий, що передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення [2].

Здобуття цього рівня здійснюється шляхом виконання освітньо-наукової програми (далі ОНП) та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) [2]. Окрім того, в Законі України «Про вищу освіту» передбачається, що особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної ОНП та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, здійснюється на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації разовою спеціалізованою вченою радою, утвореною закладом вищої освіти (далі ЗВО) чи науковою установою, які мають акредитовану освітню програму третього рівня вищої освіти з відповідної спеціальності [2]. Особі, яка успішно виконала відповідну ОНП та пройшла атестацію видається документ про науковий ступінь – диплом доктора філософії [2]. Норми Закону України «Про вищу освіту» щодо здобувачів освіти третього рівня вищої освіти було деталізовано в підзаконних нормативно-правових актах.

На сьогодні порядок підготовки докторів філософії врегульований Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 [3]. За весь час дії цього нормативно-правового акта зміни до нього вносилися

лише одного разу у 2019 році. Із прийняттям 21.01.2022 р. Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради ЗВО, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (далі Порядку присудження ступеня доктора філософії) [4] стали невирішеними на нормативно-правовому рівні чимало питань, пов'язаних з окремими аспектами реалізації під час підготовки докторів філософії положень Порядку присудження ступеня доктора філософії.

До прикладу, відповідно до абзацу 2 пункту 3 Порядку присудження ступеня доктора філософії, здобувач, який виконує неакредитовану ОНП, має право у порядку, встановленому законодавством, на переведення до іншого закладу, який має акредитовану ОНП за відповідною спеціальністю (спеціальностями). Порядок переведення аспірантів не врегульований. Спроба Міністерства освіти та науки України (далі МОН України) врегулювати питання переведення всіх здобувачів вищої освіти була невдала. Зокрема, Наказу МОН України «Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у ЗВО, та надання їм академічної відпустки» 2020 року [5] було відмовлено у державній реєстрації. На сьогодні при переведенні, поновленні аспірантів ЗВО (наукові установи) керуються Наказом Міністерства освіти України від 15.07.1996 № 245 «Про затвердження Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти» [6].

У 2022 році МОН України запропонував для громадського обговорення проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261» (далі Проект) [7]. Проектом пропонується внести зміни до Порядку підготовки здобувачів у ЗВО (наукових установах), виклавши його в новій редакції. Викладені у Проекті положення щодо переведення, відрахування та поновлення аспірантів повністю відтворюють норми Наказом Міністерства освіти України від 15.07.1996 № 245 «Про затвердження Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти». Проект не містить положень, що стосується затвердження індивідуальних навчальних планів та індивідуальних планів наукової роботи аспірантів, які переводяться або поновлюються у ЗВО (наукову установу). Також відсутні норми, які б регулювали особливості переведення аспірантів, які майже повністю виконали неакредитовану освітньо-наукову програму і переводяться у ЗВО (наукову установу) на акредитовану ОНП для захисту, зокрема, щодо доцільності затвердження таким

аспірантам теми дисертації, індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи.

Також згаданий проект не містить положень, що стосуються необхідності повторного затвердження теми дисертації аспіранту, який переводиться або поновлюється у ЗВО та призначення наукового керівника за рішення вченої ради. Позитивним у цьому Проекті бачиться ідея запровадження Реєстру тем дисертацій. На даний час координація тем дисертацій не є обов'язковою умовою підготовки дисертації і здійснюється по окремих спеціальностях державними самоврядними науковими організаціями (до прикладу, Національною академією правових наук України, Національною академією педагогічних наук України тощо). Однак процедура подачі ЗВО (науковою установою) інформації про затвердження теми дисертації до Реєстру тем дисертацій відбуватиметься за процедурою, яка буде визначена МОН України.

За відсутністю врегулювання вищезначених процерур на рівні нормативно-правових актів органів державної влади ЗВО (наукові установи) визначають їх у своїх локальних нормативно-правових актах.

Особливу увагу в аспекті вдосконалення заслуговує також і організація індивідуального простору сучасного науковця в умовах пандемії та воєнного стану в країні. Окрім того дедалі більшої актуальності набуває підвищення рівня володіння іноземною мовою, що значно розширить можливості наукового пошуку. Також із врахуванням триваючої вже понад пів року воєнної агресії, на порядок денний виносяться питання щодо невикористання у наукових працях російських наукових доробок тощо.

Отже, в процесі імплементації Закону України «Про вищу освіту» вибудовується цілісна система вищої освіти та система забезпечення якості вищої освіти, що робить вітчизняну вищу школу більш конкурентною, наближуючи до європейських критеріїв якості та вимог вітчизняного й міжнародного ринків освітніх послуг. Після оновлення законодавства про освіту, було напрацьовано нормативне забезпечення підготовки докторів філософії, але завдяки якому, на жаль, не вдалося повною мірою вирішити проблемні питання та подолати наявні недоліки законодавчого регулювання. Недосконалість, невизначеність, колізійність окремих норм законодавства, наявність різних за юридичною силою нормативних актів вкотре доводить актуальність питання систематизації правових норм у вигляді кодифікації.

Література:

1. Лобач О.М., Лобач К.В. Нормативно-правове забезпечення підготовки здобувачів ступеня доктора філософії. International multidisciplinary scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind». № 9.

January, 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/338521895_NORMATIVNO-PRAVOVE_ZABEZPECENNA_PIDGOTOVKI_ZDOBUVACIV_STUPENA_DOKTORA_FILOSOFII

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014. № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C+%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8#w1_1

3. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

4. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

5. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, та надання їм академічної відпустки» URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/regulatorna_dijalnist/2020/01/10/polozenya-pro-perevedennya-23082019_2.docx

6. Про затвердження Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих закладів освіти: Наказом Міністерства освіти України від 15.07.1996 № 245. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-96#Text>

7. Міністерство освіти і науки пропонує для громадського обговорення проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-postanovi-kmu-pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-23-bereznja-2016-r-261>